

KARL BÜRGI-MEYER

Stiftung Szondi Institut, Zürich, Svájc

SZONDI ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA SVÁJCBAN 1944—1986

SZONDI KIUTAZÁSA SVÁJCBAN

A Szondi család 1944 decemberében a bergen-belseni magyar táborból egy fogolycsere keretében Svájcba utazhatott. Háromnapos St. Gallen-i tartózkodás után a családot Cauxba, egy fogadótáborba internálták. Röviddel szabadulásuk után Szondi-Radványi Lili „Egy nap Bergenben” címmel egy fennmaradt személyes dokumentumban rögzítette emlékeit.

SZONDI ÚTJÁNAK ELŐKÉSZÍTŐI SVÁJCBAN

Szondi Svájcba érkezése előtt sem volt egészen ismeretlen ebben az országban. Egyrészt már ismerték a nevét korábbi itteni előadásainak és publikációinak köszönhetően. Másrészt előkészítette jövetelét Therese Wagner-Simon bátor és elkötelezett tevékenységével. Ugyanezt tette a Temesvárról származó vallástudós Kerényi Károly, a Szegedi Egyetem klasszika filológiai professzora, a vallástörténet magántanára Budapesten, aki 1939 óta Szondi barátja volt és 1943-ban emigrált Svájcba. Kerényi Károly az Alkalmazott Pszichológiai Intézet (akkori vezetője dr. Hans Biäsch volt) Pszichológiai Szemináriumán 2 féléven keresztül — az 1944-es nyári és az 1944/45-ös téli szemeszterben — oktatta a „Bevezetés Dr. Szondi sorsanalitikus tesztmódszerébe” c. témát.

A „Schicksalsanalyse” (Sorsanalízis) c. mű kiadásával összefüggésben Szondi első publicisztikai kapcsolatai Svájccal 1938-ig nyúlnak vissza. Heinrich Hanselmann, a gyógypedagógia professzora Zürichben volt az, aki a II. világháború idején érdeklődött Szondi műveinek kiadása iránt. Han-

seldmann és felesége, valamint tudományos munkatársa, Therese Wagner-Simon (akkor Therese Simon) 1938 márciusában Budapestre látogatott, hogy személyesen átadja Szondinak és Tóth Zoltánnak a genfi I. Nemzetközi Gyógypedagógiai Kongresszusra (1939) szóló meghívót. A kongresszus titkárságát Therese Simon vezette. A kongresszus után Hanselmann őt bízta meg a kongresszusi beszámoló és a Sorsanalízis c. kötet megjelenésének előkészítésével. Dr. Therese Wagner-Simon 1940 március—áprilisában Budapesten járt és 2 hét alatt Szondi és tanítványai bevezették a teszt használatába. Magyarországról való visszatérése után Wagner-Simon asszony Szondival telefonkapcsolatban maradt és tájékoztatta a „Sorsanalízis” kiadásának további fejleményeiről.

Még a „Sorsanalízis” svájci megjelenése előtt Therese Wagner-Simon előadásokat tartott Svájcban különböző pszichológiai és pszichoanalitikus társaságoknak a sorsanalízisről. Egyik alapvető előadása 1943-ban jelent meg a Schweizerische Zeitschrift für Psychologie und ihre Anwendungen c. folyóiratban, ami vitát váltott ki és 1944-ben egy újabb cikk jelent meg ugyanebben a folyóiratban (WAGNER-SIMON, 1943, 1944). Ennek következtében Dr. Wagner-Simon asszonyt beválasztották a Schweizerische Gesellschaft für Psychologie und ihre Anwendungen (Svájci Pszichológiai és Alkalmazott Pszichológiai Társaság) elnökségébe. Ennek az elnökségnek a tagja volt Oscar Louis Forel is Pranginsból, aki élénken érdeklődött Szondi kutatásai iránt. A „Sorsanalízis” svájci kiadása nem ment könnyen. Ennek egyrészt Dr. med. Heinrich Meng baseli pszichoanalitikus és pszichohygiene-kutató habozása volt az oka, aki Hanselmann javaslatára először késznek mutatkozott arra, hogy a könyvet felvegye az általa szerkesztett, a „Psychohygiene-Wissenschaft und Praxis” c. sorozatba, másrészt a kiadó fenntartásai is befolyásolták. Sőt, egyszer a nyomdászok is sztrájkolni akartak, mert Szondi egyes esetbemutatói miatt morálisan sértve érezték magukat.

Szondi Baselbe küldte Kerényi professzort, hogy Dr. Wagner-Simon asszonnyal együtt a könyv megjelentetésére bátorítsa a kiadót és hogy Meng doktort is meggyőzze. A „Schicksalsanalyse” 1944-ben jelent meg, néhány hónappal Szondi Svájcba érkezése előtt, és ez előkészítette számára az utat.

A LES RIVES DE PRANGINSBEN TÖLTÖTT HÓNAPOK — OSCAR LOUIS FOREL MUNKATÁRSAKÉNT

Szondi Lili a Caux-i internálótáborból felvette a kapcsolatot Dr. Therese Wagner-Simonnal, aki értesítette Oscar Louis Forelt, a Nyon melletti Pranginsben lévő jónevű pszichiátriai szanatórium vezetőjét. Forel 4 hétre meghívta otthonába a Szondi családot és felajánlotta Szondinak, hogy tudományos asszisztensként dolgozzon nála a szanatóriumban. Forel mindent megmozgatott annak érdekében, hogy Szondi munkavállalási engedélyhez jusson és így dolgozhasson a szanatóriumban. Az, hogy ezt sikerült elérni a háború idején, csak Forel nagy tekintélyének és aktivitásának köszönhető. Forel 1939-ben ismerte meg Szondit a genfi gyógypedagógiai kongresszuson. Akkor meghívta Szondit és feleségét klinikája megtekintésére.

Szondi 13 hónapig volt Pranginsben, 1945 elejétől 1946 márciusi Zürichbe költözéséig. Szondi Pranginsben dolgozta ki a pszichosokk-módszert, melyet azonban csak 1956-ban publikált először. Itt dolgozott a „Lehrbuch für experimentelle Triebdiagnostik (Szondi-Test)” — Az experimentális ösztöndiagnosztika (Szondi teszt) tankönyve — c. könyv kéziratán, melynek befejezése után Walter Morgenthaler berni pszichiáter és pszichoanalitikus közvetítésével került a Hans Huber könyvkiadóhoz.

Forel érdeklődéssel követte Szondi kutatásait, és 1945-ben „L'Analyse du destin” (Sorsanalízis) címmel tájékoztató cikket publikált az Annales Médico-Psychologiques (november, 4. szám, Paris, Masson et Cie) c. folyóiratban. Ezáltal ő volt az, aki a sorsanalízist először ismertette a francia nyelvterület szakmai köreiből. Még Pranginsból Szondi (1945. ápr. 20-tól) — kezdetben minden második pénteken — Zürichbe utazott, ahol a Merkurstr. 20. szám alatti Institut für Angewandte Psychologie (Alkalmazott Pszichológiai Intézet) pszichológiai szemináriumán előadásokat tartott a sorsanalitikus ösztöntanról, kísérleti ösztöndiagnosztikai gyakorlatokkal kiegészítve.

A ZÜRICH ÉVTIZEDEK (1946—1986)

Szondi 1946 márciusában Zürichbe költözött. Dr. med. Nyitrai Irén (1894—1992) 1946-ban Budapestre jött, hogy megmentse Szondi bútorait, könyveit, tárgyait. Szondiék egykori lakásában ekkorra már berendezkedett egy minisztériumi tisztviselő.

Nyitrai doktornőnek a Szondi tulajdon minden egyes darabjáért meg kellett harcolnia. Ebben 2 fiatal unokaöcs segítette. Szondiék megmentett

holmiját vasúton szállították Zürichbe. Szondi folytatta nagy figyelmet kel­ tő előadásait az Alkalmazott Pszichológiai Intézet pszichológiai szeminá­ riumán (A tanfolyamok témái a következők voltak: 1946: Ösztön és ka­ rakter; 1946/47: Ösztön és nevelés; 1948—49: Bevezetés a sorsanalízisbe; 1951: Ösztönpszichológia és ösztönpatológia, valamint ösztöndiagnosztikai gyakorlatok a Szondi-tesztel. Lakásán (először az Universitätsstrasseben, később a Jupiterstrasseben, végül a Zürichbergen lévő Dunantstrasseben) magán-szemináriumokat tartott, amelyeken esetenként Amerikából, Hol­ landiából, Dániából és Franciaországból érkezett vendégek is részt vettek. 1959-ben Szondi elnyerte a svájci állampolgárságot. Zürichben és Basel­ ben az érdeklődők munkacsoportokat alakítottak. Az említett munkacso­ portok elsősorban a következő nevekhez fűződnek:

Martin Achtnich, Margret Andina, Rinaldo Andina, Linette Berling, Ewald Bohm, A. Büeler, Hans Bänziger, Henri Ellenberger, Louise Hösli, A. Hösli, Ulrich Moser, A. von Orelli, Irene Rüegg, Ernst Schneider, Frau T. Seiler-Vogt, Charlotte Spitz, J. Ungricht, Therese Wagner-Simon, Käte Wolfensberger.

A SORSPSZICHOLÓGIA INTÉZMÉNYESEDÉSE SVÁJCBAN

A Schweizerische Gesellschaft für Psychologie und ihre Anwendungen 1951-ben kinevezett egy Szondi-Ösztöndiagnosztikai és Sorsanalitikus Pszichológiai Bizottságot. A bizottság feladatává tették a kísérleti ösztön­ diagnosztika módszereinek továbbfejlesztését, a tapasztalatok kicserélését, egy archívum kialakítását és a szisztematikus képzés lehetővé tételét. A bizottság jogosítványt kapott arra, hogy szakértői diplomát adjon a kísér­ leti ösztönkutatás és sorspszichológia tárgyban. Ez a bizottság adja ki 1953 óta a SZONDIANA-t (a Schweizerische Zeitschrift für Psychologie und ihre Anwendungen mellékleteként), melyben ösztönkutatási és sorspszi­ chológiai témájú munkák jelennek meg. 1951-ben alapította Szondi az Ar­ beitsgemeinschaft für Experimentelle Triebforschung und Schicksalspsy­ chologie — AETS-t (Kísérleti Ösztönkutatási és Sorspszichológiai Mun­ kaközösség). 1951-től 1970-ig ez a munkaközösség volt a szisztematikus sorspszichológiai képzés tulajdonképpeni intézményi háttere. A képzés szemeszterenként egymásra épülő tanfolyamokból és szemináriumokból állt: ösztönpatológia, ösztöndiagnosztika, én-analízis, genetika, sorsanaliti­ kus terápia és az ösztöndiagnosztika speciális alkalmazási területei (pálya­ választási tanácsadás, kriminológia, pszichiátria és pszichoszomatika) té­ mákban. Állandó tanfolyamvezetők voltak: Szondi Lipót, Armin Beeli, Georg Eltz, Ulrich Moser, Leo Poljak, Hans Walder és Käte Wolfensberger.

Az adminisztratív munkát 1955-ig Ulrich Moser és Charlotte Spitz végezte. Ekkor Ulrike Studer vette át a titkári teendőket.

1956-ban a sorspszichológiai és kísérleti ösztöndiagnosztikai képzés kivált a Pszichológiai Szeminárium (Bäsch Szeminárium) kereteiből és Ulrich Moser vezetésével önállósulva folytatódott, szintén Zürichben a Freiestrasse 17-ben. A munkaközösség tevékenységéről a Charlotte Spitz és Käte Wolfensberger által szerkesztett információs anyag adott rendszeres tájékoztatást. A külföldön megalakult munkacsoportok felvetették a nemzetközi szervezet létrehozásának szükségességét. A Kísérleti Ösztöndiagnosztika és Sorspszichológia I. Nemzetközi Kollokviuma (Zürich, 1958. jún. 15—19.) alkalmából Szondi kezdeményezésére megalakult az Internationale Forschungsgemeinschaft für Schicksalspsychologie (IFSP) (Nemzetközi Sorspszichológiai Kutatási Társaság), amely rendszeresen szervezett nemzetközi konferenciákat bel- és külföldön. Az IFSP titkára évekig Ulrike Studer volt, aki 1964-től 1968-ig információs lapban számolt be az IFSP nemzetközi tevékenységéről.

1961-ben Szondi megalapította a Svájci Sorsanalitikus Terápiás Társaságot (Schweizerische Gesellschaft für Schicksalsanalytische Therapie), amely szintén részt vállalt a jövőző sorsanalitikusok képzésében. 1961-től Szondi Lipót mellett mindenekelőtt tanítványai vették át a pszichoterápiás szemináriumok vezetését. Ezzel kapcsolatban Armin Beeli, Leo Poljak és Leon Wurmser nevét kell megemlíteni. Az ugyancsak 1961-ben megszervezett Gyermekterápiás Szemináriumot Hansjörg Ringgerre (Genf) bízta. Az ösztöndiagnosztikai szemináriumokat Armin Beeli és Wolfgang Husmann irányította. A pszichopatológiai tanfolyamokat Rudolf Philipp Seidel tartotta. A genetikai szemináriumokat Hans Tobler és Ernst Schürch vezette. Az 1962/63-as téli szemeszterben a Zürichi Egyetem felkérte Szondi Lipót a Bevezetés a sorspszichológiába c. tárgy oktatására.

Egy nagyvonalú svájci adakozónak köszönhetően Szondi 1969-ben megalapíthatta a Szondi Alapítvány Intézetét (Stiftung Szondi-Institut). 1970. nov. 14-én kezdte meg működését Szondi Lipót irányítása alatt — lakásának közelében, a Zürichbergen, a Krähbühlstrasse 30. sz. alatt — az Általános Mélylélektani és — speciálisan — Sorspszichológiai Képző- és Kutatóintézet (Lehr- und Forschungsinstitut für Allgemeine Tiefenpsychologie und für Schicksalspsychologie). 1971-ben a Szondi család Szondi Péter, 1978-ban Szondi Vera halálát gyászolta.

Szondi legközelebbi, hosszú ideig mellette dolgozó munkatársai az intézetben a következők voltak:

Elisabeth Hunziker (1972—1986), Karl Bürgi-Meyer (1971—1986), Felix Studer (1973—1981), Vera Szondi (1972—1978) és Max Fischer (1979—1986). 1977-ben Szondi az intézet vezetését kollektív vezető testületté bővítette.

Az intézet megalapítása után Szondit nagyon intenzív tudományos kapcsolatok fűzték a belgiumi Louvain és Louvain-La-Neuve egyeteméhez, ahol a Jacques Schotte, Jean Mélon és Claude van Reeth (később a Párizsi VII. sz. Egyetem) professzorok köré csoportosuló elkötelezett szakembercsoport tovább követte és elmélyítette Szondi ösztönrendszerének antropológiai dimenzióit. Ez az intenzív foglalkozás Szondi tanaival számos diplomamunka és doktori disszertáció elkészüléséhez vezetett a sorspszichológia elméletével és gyakorlatával kapcsolatban és ahhoz, hogy lefordították franciára Szondi ösztöndiagnosztikai munkáit. Szondi elméleteit Liège, Namur és Párizs (VII.) Egyetemén is oktatni kezdték. 1970. V. 14-én a Löweni Egyetem Pszichológiai és Pedagógiai Fakultása, 1979. márc. 5-én pedig a Párizsi VII. sz. Egyetem avatta Szondit díszdoktorává.

Szoros, sokéves kapcsolatot tartott fenn Szondi Werner Huth-tal (München). További, bár ritkább találkozásokkal járó és tematikusan is szűkebb területre korlátozódó kapcsolatai voltak az Egyesült Államokkal (Marvin W. Webb, Dietrich Blumer, Richard A. Hughes), Japánnal (Ryuzo Satake, Tokyo), Spanyolországgal (F. Soto Yarritu), Franciaországgal (Alain Larome), Finnországgal (Jaakko G. Borg). Magánjellegűbb kapcsolatok fűzték korábbi magyarországi munkatársaihoz (Déri-Kőrösy Zsuzsa, New York, Benedek István, Bp, Gádorné Donáth Blanka, Bp, Balázs Péter, Brazília). Az, hogy Szondit nem felejtették el Magyarországon, megmutatkozott abban, hogy a Magyar Pszichológiai Társaság a Ranschburg Pál 100. születésnapja alkalmából alapított emlékérmet adományozta neki.

A kitüntetést Magyarország svájci nagykövete (Szőke G.) 1982. okt. 29-én a Szondi Intézetben adta át.

1983 első félévében az akkor már mozgáskorlátozottsággal és látás-csökkenéssel küszködő Szondinak teljesen vissza kellett vonulni az intézetben végzett tevékenységétől. 1984. nov. 6-án feleségével együtt a Nővérképző Iskola Kórházába került, majd 1985 májusában a Zürich melletti Küsnacht Bethesda Ápolóintézetébe. Szondi Lipót 93 éves korában 1986. január 24-én halt meg. Felesége, Szondi-Radványi Lili pedig néhány hónappal később, 1986. augusztusában, 84 éves korában.

A SORSANALITIKUS PSZICHOLÓGIA TOVÁBBFEJLESZTÉSE SZONDI MŰVEI TÜKRÉBEN

Elkötelezetten vállalt képzési és szervezési feladatai ellenére Szondi érdeklődésének középpontjában mindvégig a sorsanalízis továbbfejlesztése és nézeteinek és kutatási eredményeinek publikálása maradt. Miután egyebet elkerülhetetlen szükségszerűségnek vagy — Szondi emócióit jobban megközelítve — gyakran kényszernek és zavaró tényezőnek tekintett.

A kísérleti ösztöndiagnosztika továbbfejlesztése

Az „Experimentelle Triebdiagnostik” („Kísérleti ösztöndiagnosztika”) című kötet 1947-ben megjelent (Bern, Hans Huber) első kiadása még messzemenően Szondi magyarországi alkotó tevékenységének kutatási stádiumát tükrözi. Bár a kísérleti ösztöndiagnosztikától kezdettől fogva teljesen nem volt idegen, hanem inherens volt az előtér- és háttértörékvések, a szél és közép (Rand und Mitte) dialektikája, mégis az 1952-ben megjelent „Triebpathologie” (Ösztönpatológia) és az „Experimentelle Triebdiagnostik” c. tankönyv teljesen átdolgozott 2. kiadásában (1960.), kap explicit és módszertanilag kidolgozott figyelmet az emberben lévő előtér- és háttérember poláris dinamikája. Szondi tesztjeinek értelmezési sokoldalúságát a kiegészítő és komplementáris módszerekkel (Ergänzungs- und Komplementmethoden) bővítette, valamint a szél és közép (Rand- und Mitte) elemzésével az inkább intrapszichikus ösztönfaktorokat az interszónálisan ható ösztönfaktorokkal szembeállította. Egyidejűleg figyelembe vette a férfias és nőies törekvések arányát. 1960-tól Szondi érdeklődése a tesztoszindrómákról a létformák (Existenzformen) globálisabb szemlélete felé tevődött át. A létformák analízisét az 1963-ban megjelent „Schicksalsanalytische Therapie” (Sorsanalitikus terápia) és a tesztről szóló tankönyv 1972-ben megjelent 3. kiadásában (Bern) ismerteti. A „Trieblinnäusband”-ban (1960) Ösztön-linneusz kötet) — amely tulajdonképpen a „Kísérleti ösztöndiagnosztika” 3. kötete — Szondi azokhoz a gondolatokhoz és vizsgálatokhoz nyúl vissza, amelyek már Magyarországon erősen foglalkoztatták. Úgy látta, hogy ösztöndiagnosztikája — legalábbis perspektivikusan — megfelel annak a schilleri gondolat által felvetett igénynek, hogy az emberek számára is dolgozzanak ki egy linnéi osztályozási rendszert: az embereket tehát fel kellene mérni és el kellene helyezni az ösztöndiagnosztika faktorális koordináta-rendszerében. Szondi terve az volt, hogy a véradáshoz szükséges vércsoport-meghatározáshoz hasonlóan nyilvános „lelki támaszt nyújtó állomásokon” („Seelenspendestation”) kellene a lelki támaszt nyújtás céljából meghatározni az emberek ösztöncsoportját (Triebgruppe). Ezzel az ösztöndiagnosztikát végző szakember szá-

mára lehetővé válna, hogy a segítséget igénylő ember számára olyan segítőt találjon, aki azonos ösztöncsoportba tartozik. Szondi szerint ugyanis csak az ösztön- és lelki rokonság teremti meg a segítő és a segítséget kereső ember közötti participatív kapcsolat feltételeit, mely a hatékony megsegítés alapja.

Az énalalitikus (ichanalytisch) fordulat

Az 1954-ben megjelent „Mensch und Schicksal. Elemente einer dialektischen Schicksalswissenschaft” (Ember és sors. A dialektikus sorstudomány elemei) c. tanulmányában jelzi először korábbi sorsfogalmának differenciálódását, melyet az 1956-ban megjelent „Ichanalyse” (Én-analízis) c. kötetben részletesen kifejt. Szondi Lipót sorsdefiníciója az ember bio-pszichoszociális és szellemi egységét tükrözi vissza. A kívánságok és affektusok a maguk genetikus és családspecifikus alakulásában és hagyományozódásában alkotják az „ösztön”- és „affektív sorsot” (Trieb- und Affektschicksal). Az ember nemzedékeket átfogó szocioökonómiai alakulásának, átforgatódásának és befolyásolásának lecsapódása a „szociális sorshoz” vezet.

A családi eszmerendszer (szó szerint: eszmei örökség — Ideenerbe) a maga értékeivel, meggyőződéseivel, ideáljaival, életszabályaival, valóságkonstrukcióival és tradícióival alkotja a „mentális sors” kiindulópontját. A „hit” — vagy „szellemi sors” („Glaubens- oder Geist-schicksal”) alapja az a sajátosan emberi én-lehetőség (dem Menschen eigene ichhafte Möglichkeit), hogy élményszerű kapcsolatba kerülhet egy szellemi, transzperszonális létdimenzióval. Az az ember, aki a szellemmel való kapcsolata által a familiárisan öröklött, az ösztön-, szociális és mentális sorsához én(es) (ichhaft) helyzetet vesz fel, a szó teljes értelmében „énsorsot” vagy „választott” vagy „szabad” sorsot él („Ich” — „Wahl” — oder „Freiheits-schicksal”).

Amennyiben nem sikerül neki ez az énes (ichhaft) állásfoglalás, akkor nagyon könnyen a „sorskényszer” (Zwangsschicksal) áldozata lehet, amely által én-nélkül (ichlos) kiszolgáltatott lesz öröklött ösztönös igényeinek és affektusainak, saját eszméi zárt körének és a társadalmi kényszereknek. Az „Én-analízis”-ben — melyet a 90 éves Szondi visszatekintésében a „Sorsanalízis után talán a sorskutatások legfontosabb könyve”-ként említ — az ún. pontifex-én és a hozzárendelt hitfunkció (Glaubensfunktion) válik a személlyé és emberré válás céljává az én- és szabadon választott sors lényegévé, foglatává. A hitfunkcióval inherens ön-transzcendencia iránti szükséglet (Bedürfnis nach Selbsttranszendierung) — melyet Szondi participációs szükségletnek nevez — kulcsfogalomként szerepel a sorsanalitikus elmélet és gyakorlat több újabb jelentős tanul-

mányában. Itt csak röviden utalok az álom, a hit és az örület participációs elméletére, továbbá a participációs terápiára, a sorsanalitikus pszichológia „transzreális”, participatív világ- és valóságdimenziójára, az ún. „negyedik dimenzióra”, amelyben Szondi a korabeli, a tudattalan pszichológiájához közelálló művészeti irányzatok (szürrealizmus) és természettudomány (szubatómális fizika) ösztönpszichológiai megközelíthetőségét látta. Végül Szondinak az emberi kötődések pszichológiájára vonatkozó nézeteit kell megemlíteni, amelyek nemcsak libidinózus és kommunikatív — kapcsolati forrásokból táplálkoznak, hanem egy önálló énszerű-participatív forrásból is.

Az ösztönpatológiában és mindenekelőtt az Énanalízisben Szondi még az előbbieknél is sokkal világosabban kapcsolja össze a pszichiátriai és pszichológiai nozológiát a sorsanalitikus funkció- és polaritáspszichológiával. Egy vagy több énfunkció kieséséből az ún. „én-körpályán”, („én-pályaíven?”) (Ich — Umlaufbahn”), valamint a szexuális, affektív élet és a kapcsolatok területéhez tartozó életfunkciók akadályoztatásából Szondi az emberi szenvedésformák differenciáltabb rendszerét vezeti le. Az „Én-analízis” alcímében: („A mélylélektan egyesítésének alapja”) Szondi tematizálja a Sorsanalízis 2. kiadásában (1948) már felvillantott vízióját a különböző mélylélektani irányzatok integrálásáról az irányzatokat áthidaló általános mélylélektanba. Szondi szerint az integráció lehetőségét a tudattalan egysége és a pontifex-én áthidaló ereje alapozza meg. Freud, Jung és Szondi mélylélektani irányzatai tulajdonképpen „nyelviskolák”, melyek a tudattalan kifejezési és kommunikációs formáira specializálódtak. Kielevezett formában Szondi a pszichoanalízishez a tünet nyelvét, C. G. Jung analitikus pszichológiájához a szimbólumok nyelvét, a sorsanalízishez pedig a választás nyelvét rendeli hozzá.

Integrációra való törekvésében Szondi már 1955-ben — tehát 1 évvel az Én-analízis megjelenése előtt — „Heilwege der Tiefenpsychologie” (A mélylélektani gyógyítás útjai) c. előadássorozat keretében különböző pszichoanalitikus irányzatok neves képviselőit hozta össze. Az előadásokat Szondi a neve alatt kiadott „Heilwege der Tiefenpsychologie” c. kötetben jelentette meg (1956).

A sorsanalitikus terápia

Míg Szondi ösztönrendszerét, ösztöndiagnosztikáját és a sorsanalitikus családkutatást, sőt az én-analízis jelentős elemeit is még magyarországi működése idején dolgozta ki és fejlesztette tovább, Svájcban feltűnően későn lépett fel saját terápiás irányzatának publikálásával. Csak az „átfor-

málás" (Umformung) gyógypedagógiai módszerét említi már 1939-ben. Tudjuk, hogy pszichosokk módszerét a Les Rives de Prangins Szanatóriumban dolgozta ki (1945—46). A sorsanalitikus terápia első leírásai a már említett „Heilwege der Tiefenpsychologie” (A mélylélektani gyógyítás útjai) c. kötetben (1956) találhatók, majd ezt követően kisebb cikkekben. 1963-ban jelent meg a „Schicksalsanalytische Therapie. Ein Lehrbuch der passiven und aktiven analytischen Psychotherapie”. (Sorsanalitikus terápia. A passzív és aktív analitikus pszichoterápia tankönyve) c. kötet, melyben Szondi ismerteti saját terápiás irányzata módszereinek széles skáláját.

Káin és Mózes

Szondit már Magyarországon is különösen érdekelte az affektív szféra ösztöndinamikája. Az affektivitásra való hajlam (Affektanfälligkeit), ahogyan az klinikailag vagy karakterológiai paroxizmális zavarok formájában megnyilvánul, már korán Szondi egyik kedvelt kutatási témája volt. Még magyarországi tartózkodása idején az emberölés indulatát a bibliai Káin szimbolikus alakjával kötötte össze, a lelkiismeret szükségletét pedig Ábelével. A „Káin, Gestalten des Bösen¹” (1969) és „Moses. Antwort auf Kain” (1973) c. művekben a Káin és Ábel problematikát az időközben részletesebben kidolgozott polaritás pszichológia és én-analízis fényében tovább differenciálja. Az ember én(es) feladata (ichhafte Aufgabe), Káin és Ábel egymást kiegészítő ellentétekként (polaritásokként) való elismerése és megélése Mózes integratív alakjában nyer szimbolikus kifejezést.

Mózes figurájában alakulnak ki Káin és Ábel együtthatásának eredményeként az olyan kiemelkedő humán vívmányok, mint a lelkiismeret és az etika.

Az ösztönök szétválása (Triebentmischung) és az ösztönök integrációja (Triebvermischung)

Szondi szerint az ösztöndiagnosztikai kísérletben (Szondi-teszt) közvetlenül visszatükröződik a lelki polaritások sorsot alakító összjátéka. Szondi a „Triebentmischen” (1980) c. könyvében olyan szerencsétlen sorsokkal foglalkozik, amelyek abból adódnak, hogy — ahogyan a tesztben a diagonális hasadások jelzik — az ösztön-szükségletek kölcsönös egymás irányába történő szabályozása divergenciába és oppozícióba kerül. A sorpszichológia négydimenziós, négy életterület (vektor) felé irányuló ösztönrendszere az agresszív viselkedés differenciált tipológiájának kiindulópontja. Szondi

1 A két mű magyarul egy kötetben jelent meg: Káin, a törvényszegő, Mózes a törvényalkotó címmel. Gondolat, Budapest, 1987. — a fordító megjegyzése.

az emberi agresszió 4 féle minőségét különbözteti meg, amelyek ösztönpszichológiai szempontból specifikus energiaforrásokra vezethetők vissza: az örömhangsúlyos, örömet kereső (lustbetont, lustsuchend) agresszió szexuális sadizmusban, mazochizmusban vagy sadomazochizmusban nyilvánul meg. Az affektív meghatározottságú káini agresszió érzelmi energiákból táplálkozik és rohamszerű affektív cselekvésekben jut kifejezésre, melyeket általában a jóvátétel fázisa követ. Az énes (ichhaft) mindent és mindenkit leértékelő és tönkretevő agresszió a negativizmus és az ideológiailag motivált megsemmisítés sokféle formájában fejeződik ki.

A mellőzésből, az elfogadás hiányából eredő frusztrációs agresszió pl. az elnyomott társadalmak és népek tagjait terrorista és extremista bosszú- és felszabadítási akciókhoz vezetheti.

Szondi utolsó könyve 1984-ben jelent meg (*Integration der Triebe. Die Triebvermischten*) címmel. (Az ösztönök integrációja ...). Ebben a Szondi-teszt alapján kísérlete meg alátámasztani azt a tézist, hogy egy személy magasabb szellemi fejlődése (geistige Entwicklung) a 8 ösztönfaktor kölcsönös komplementer kiegészítésétől és kooperációjától — Szondi ötvezésről és elegyítésről beszél — függ.

SZONDI VISSZA- ÉS ELŐRETEKINTÉSE

Utolsó művének (1984) zárszavában Szondi vissza- és előretekintett. Ezt az életrajzi vázlatot Szondi szavaival szeretném befejezni: „E könyvvel befejezem az emberi sorsról írt sorozatomat. A 'befejezés' természetesen csak az én személyemre vonatkozik. A sorskutatás folytatását átadom tanítványaimnak, akik évtizedekig részt vettek e kutatásokban, amit szívből köszönök nekik. Természetesen a saját sorskutatásaim eredményeit összefoglaló 8 könyvemben sok más kérdés mellett nem tudtam néhány olyan fontos problémát tisztázni, mint pl. 'sors és értelem, illetve intelligencia', 'sors és életkor', 'sors és nem', 'sors és betegség', 'sors és nemzetiség', 'sors és klíma', 'a sors formái'. Mégis elégedett kell legyek azzal, hogy hosszú életem lehetővé tette, hogy e 8 könyvben kifejtsem az emberi ösztönsors alapproblémáit” (1984, 73).

Fordította: Kedl Márta

FÜGGELÉK: SZONDI ZÜRICHI ALKOTÓÉVEI SORÁN MEGJELENT LEGFONTOSABB MŰVEI (1946—1986)

1. SZONDI, L., 1947, *Experimentelle Triebdiagnostik, Tiefenpsychologische Diagnostik im Dienste der Psychopathologie, Kriminal- und*

- Berufspsychologie, Charakterologie und Pädagogik, Band. I.: Testband, Band II.: Textband, Bern: Hans Huber.
2. SZONDI, L., 1948, *Schicksalsanalyse*, Erstes Buch, Wahl in Liebe, Freundschaft, Beruf, Krankheit und Tod, Herausgegeben als Band VI der Bücherreihe 'Psychohygiene-Wissenschaft und Praxis' von Heinrich Meng, Zweite, neubearbeitete Auflage, Basel: Benno Schwabe and Co.
 3. SZONDI, L., 1952, *Triebpathologie Bd. I.* Bern: Hans Huber.
 4. SZONDI, L., 1954, *Mensch und Schicksal*, Elemente einer dialektischen Schicksalswissenschaft (Anankologie), Wissenschaft und Weltbild, 7. Jg., Heft 1/2. 15—30., Wien: Verlag Herold.
 5. SZONDI, L., 1956a, *Ich — Analyse*, Die Grundlage zur Vereinigung der Tiefenpsychologie, *Triebpathologie Bd. II.*, Bern: Hans Huber.
 6. SZONDI, L., (Hrsg.), 1956b, *Heilwege der Tiefenpsychologie*, Bern: Hans Huber.
 7. SZONDI, L., MOSER, U., WEBB, M. W., 1959, The Szondi Test, In: *Diagnosis, Prognosis and Treatment*, Philadelphia/Montreal: J. B. Lippincott Company.
 8. SZONDI, L., 1960a, *Trieblinnäus — Band*, Menschenbestimmung mit Hilfe der Linnäustabellen auf Grund von 5086 Untersuchungen. Bern: Hans Huber.
 9. SZONDI, L., 1960b, *Lehrbuch der experimentellen Tierediagnostik*, Text-Band, Zweite, völlig umgearbeitete Auflage, Bern: Hans Huber.
 10. SZONDI, L., 1963, *Schicksalsanalytische Therapie*, Ein Lehrbuch der passiven und aktiven analytischen Psychotherapie, Bern: Hans Huber.
 11. SZONDI, L., 1965, *Schicksalsanalyse*, Wahl in Liebe, Freundschaft, Beruf, Krankheit und Tod, Herausgegeben als Band VI der Bücherreihe 'Psychohygiene-Wissenschaft und Praxis' von Heinrich Meng, Dritte, neubearbeitete und erweiterte Auflage, Basel: Schwabe and Co.
 12. SZONDI, L., 1968, *Freiheit und Zwang im Schicksal des Einzelnen*, Bern: Hans Huber.
 13. SZONDI, L., 1969, *Kain, Gestalten des Bösen*, Bern: Hans Huber.
 14. SZONDI, L., 1972a, *Lehrbuch der experimentellen Triebdiagnostik*, Bd. I. Text-Band. Dritte, erweiterte Auflage, Bern: Hans Huber.
 15. SZONDI, L., 1972b, Introduction à l'analyse du destin, Tome I., *Psychologie générale du destin*, Louvain: Editions Nauwelaerts/Paris: Béatrice-Nauwelaerts.
 16. SZONDI, L., 1973, *Moses, Antwort auf Kain*, Bern: Hans Huber.
 17. SZONDI, L., 1977, *Ueber die Liebe*, Amriswil: Amriswiler-Bücherei.
 18. SZONDI, L., 1980, *Die Triebentmischten*, Bern: Hans Huber.
 19. SZONDI, L., 1983, Introduction à l'analyse du destin, Tome II., *Psychologie spéciale du destin*, Louvain/Paris: Nauwelaerts.
 20. SZONDI, L., 1984, *Integration der Triebe, Die Triebvermischten*, Bern: Hans Huber.